
Vysokoškoláků začíná být příliš

Vysokoškoláků začíná být příliš

LIDOVÉ NOVINY

9.3.2009, rubrika: Akademie, strana: 1, autor: RADKA KVAČKOVÁ

Být ministrem, pokusil bych se s rektory vysokých škol domluvit, že dostanou příští rok stejně peněz jako letos, ale přijmou méně studentů. A nebudou jim slevovat – říká Jan Koucký, který se léta zabývá vzdělávací politikou v mezinárodních souvislostech.

* LN Vy nepatříte k lidem, kteří si myslí, že by se mělo na vysoké školy přijímat stále víc uchazečů, že ne?

Už několik let to považuji za velký problém. Zvyšování počtu přijímaných bylo nepochybně na místě v 90. letech, kdy jsme se potřebovali dotáhnout na úroveň vyspělých zemí. Ale dneska už odchází na vysoké školy v Česku studovat skoro 60 procent lidí z populačního ročníku a dalších sedm procent jde na vyšší odborné školy, které také patří do terciárního vzdělávání. Tak rychlému růstu neodpovídá ani ekonomická situace, ani schopnost vysokého školství přizpůsobovat se.

* LN Říkalo se přece, že tomu pomůže podstatné zvýšení počtu bakalářů.

Ano, předpokládalo se, že polovina bakalářů půjde rovnou na pracovní trh. Vývoj je ale zcela jiný. Celou dobu od vzniku bakalářského stupně pokračovala více než polovina jeho absolventů v magisterském studiu, a v posledních letech je to dokonce kolem 80 procent bakalářů. Za pár let už bude mít více než polovina mladých lidí terciární vzdělání, a většina z nich dokonce magisterský diplom. Povede to ovšem k jeho inflaci, podobně jako to dnes vidíme u maturity.

* LN Jsou vyspělé země, kde odchází rovnou na pracovní trh až 90 procent bakalářů. Co motivuje naše studenty k dalšímu studiu, které často ani v praxi nevyužijí? Nejsou to samotné vysoké školy?

Do značné míry ano. Vysoké školy jsou financovány podle počtu studentů. Pro ně je tudíž výhodné podržet si další dva tři roky bakaláře, který už je tak říkajíc zjetý, neboť škole přináší státní dotaci.

* LN Může to stát nějak ovlivnit? Třeba ekonomicky?

Nepochybně, jde například o to, jak nastavit pravidla financování. Ministerstvo školství se o ekonomickou regulaci snažilo, jenže vysoké školy na ně tlačily, že právě ty jejich obory jsou specifické a bakalářství pro jejich zvládnutí nestačí. A úředníci většinou podlehli a schvalovali. V našich podmínkách pro ně není snadné takovým tlakům čelit. Do ministerského dokumentu o rozvoji vysokého školství z roku 2005 se podařilo prosadit, že kvantitativní rozvoj už by měl začít brzdit (i kvůli klesající populační křivce) a prioritou se má stát kvalita. Jenže už na jaře 2006 bylo jasné, že se to nepodaří, neboť se i u nás potvrdila zkušenost z jiných zemí, že pro politiky je populisticky lákavé zaštitit se hesly o rozvoji vzdělání pro všechny bez ohledu na mnohem vážnější, ale ne tak viditelné negativní dlouhodobé důsledky pro kvalitu vzdělávání.

* LN Třeba USA, nebo některé další země, mají vysokoškoláků ještě víc než my.

Naše situace je podstatně jiná, protože u nás vždycky bylo – stejně jako v některých dalších evropských zemích s podobnou historickou tradicí – mimořádně kvalitní střední odborné školství. V zemích s kvalitním odborným vzděláváním se vysoké školství logicky nerozvíjí zdaleka takovým tempem jako v zemích bez této tradice. Například absolventi průmyslovek byli výbornými projektanty nebo zastávali náročná místa techniků. Dnes ale tři čtvrtiny z nich, pochopitelně těch lepších, neodcházejí na trh práce, ale na vysokou školu.

* LN Představitelé vysokých škol říkají, že by hodně vyřešil větší příliv peněz.

Rychlý nárůst počtu vysokoškoláků stát skutečně není schopen přiměřeně financovat. Vysokoškoláků začíná být příliš
Pokračování na straně II

Dokončení ze strany I

Výdaje na vysoké školy se sice pořád mírně zvyšují, ale neodpovídají ani růstu počtu studentů, ani celkové inflaci. Nejvýznamnější ukazatel, totiž výdaje na jednoho studenta v poměru k HDP na hlavu, u nás už několik let klesá a dnes jsme mezi vyspělými zeměmi hluboko pod průměrem. Srovnávací analýzy prokazují, že v systému chybí přinejmenším 7–10 miliard korun. Situace se navíc výrazně zhoršila v posledních dvou letech. Přitom ještě před 10–15 roky jsme na tom byli mnohem lépe a kvalita absolventů tomu také odpovídala.

* LN Není to i proto, že českým vysokým školám chybí financování ze soukromých zdrojů?

Podíl privátních zdrojů ve výdajích vysokého školství v ČR je nad průměrem evropských zemí a stále se zvyšuje. Loni dosáhl téměř čtvrtiny celkových výdajů vysokého školství.

* LN Ozývají se hlasy, že kvalita vysokoškolského vzdělávání klesá i proto, že se na školy dostává čím dál víc studentů, kterým chybí ke studiu předpoklady.

To je bezesporu pravda. Roli ovšem hraje i nedostatek financí, který na kvalitu tvrdě dopadá, a fakt, že dříve individuální přístup učitelů ke studentům je při velkém množství posluchačů nahrazován masovým. Při zkouškách je potom nutné snižovat nároky, protože by jinak většina studentů neprošla.

* LN Máte nějaké řešení?

Když se masifikuje, je třeba diferencovat.

* LN To se ale přece dělá, ne?

V takto rozsáhlém vysokém školství je třeba vytvořit příznivé prostředí pro profilaci jednotlivých škol podle toho, v čem dokážou dosahovat nejlepších výsledků. Vedle škol orientovaných na špičkový výzkum v mezinárodním prostředí a na náročné vzdělávací programy na magisterské a doktorské úrovni by měly dostatečný prostor pro svůj rozvoj získat také školy, které se zaměří například na bakalářské programy, vzdělávání dospělých, spolupráci s podniky nebo podporu svého regionu. Zásadní je vytvořit pro ně příležitost, aby mohly získat na takový rozvoj dostatečné finance. Vysoké školy mají totiž nejen různé funkce, ale představují také různé kvality.

* LN S čím byste začal?

Být ministrem, pokusil bych se například s rektory domluvit, že příští rok dostanou peníze jako letos (navýšené o stejné procento jako celý vysokoškolský rozpočet), a to bez ohledu na počet nově přijatých studentů. Mohli by jich přijmout dokonce až o 10 procent méně. A že to tak bude, dokud se společně nedohodneme na nových pravidlech financování, která vedle počtu studentů upřednostní ukazatele kvality jejich studia. Požádal bych je, aby do té doby pečovali právě o kvalitu a dbali na ni při přijímačkách i závěrečných zkouškách.

Jan Koucký

Vzděláním ekonom, je ředitelem Střediska vzdělávací politiky Pedagogické fakulty UK. V minulosti byl náměstkem dvou ministrů školství a poradcem několika dalších. Dvě volební období byl i poslancem za ODS a místopředsedou „školského“ výboru parlamentu. Působil také v OECD a v Radě Evropy.